

НЕКОЛИКО ПОДСЈЕЋАЊА НА ВРСТЕ ГРЕШАКА У УЧЕНИЧКИМ ПИСАНИМ РАДОВИМА ¹

РЕЗИМЕ: У раду се укратко представља класификација грешака са којима се сусрећемо у ученичким писаним радовима, врши се њихово термилошко и суштинско разграничење и наводе се карактеристични примјери тих грешака с циљем да се помогне младим наставницима како би се лакше снашли у наставној пракси.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: правописне грешке, граматичке грешке, стилистичке грешке...

0. О исправљању школских и осталих видова писаних задатака и о посебном значају заједничких – колективних исправака тих задатака писали смо у часопису Образовна технологија (Лаловић, 2013.). У том раду смо подсјетили на врсте грешака које се могу сусрести у овим задацима и извршили њихову дјелимичну класификацију, а овдје доносимо прецизније разрађену класификацију тих грешака и један модел табеле у коју се карактеристични типови начињених грешака за потребе заједничког исправка могу биљежити као и слиједи.

ЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ				
ПРАВОПИСНЕ ГРЕШКЕ	ВРСТА ГРЕШКЕ	НЕПРАВИЛНО НАПИСАНО	ПРАВИЛНО	
	УПОТРЕБА ВЕЛИКОГ И МАЛОГ СЛОВА			
ИНТЕРПУНКЦИЈА				
ОСТАЛА ПРЕВОПИСНА ПРАВИЛА				
ГРАМАТИЧКЕ ГРЕШКЕ	ФОНОЛОШКЕ ГРЕШКЕ			
	МОРФОЛОШКЕ			
ТВОРБЕНЕ				

¹ Рад је објављен у часопису *Образовна технологија*, бр.3/2013, Београд

СИНТАКСИЧКЕ			
ЛЕКСИЧКЕ			
СТИЛИСТИЧКЕ			

Али, како се у оквиру предмета Методика наставе српског језика и књижевности на наставничким факултетима и не помиње проблематика исправљања ученичких писаних задатака овдје је неопходно да се терминолошки дефинише шта су правописне, шта граматичке, а шта стилистичке грешке у школским писаним задацима. Тек након тога ће наставницима, поготово наставницима почетницима, бити у потпуности јасно које врсте грешака у ученичким писаним радовима постоје, на који начин се те грешке класификују, што онда олакшава не само њихову идентификацију, него и систематичније објашњавање самих грешака у току заједничких и индивидуалних исправљања тих задатака.

1. Како се под правописом или ортографијом подразумијева скуп договорених и општеприхваћених правила писања у било ком, па и у српском језику, сходно томе се и правописне грешке могу одредити као грешке које произилазе из непоштовања тих правописних правила.

Правописом српскога језика су регулисане сљедеће области: *писма, екавски и њекавски изговор, гласовне промјене и гласовни односи, писање великог слова, састављено и растављено писање ријечи, растављање ријечи на крају реда, скраћенице, интерпункција и писање имена и ријечи из страних језика*. Од свих ових области све су чисто правописне, осим што је област *гласовне промјене и гласовни односи* прије свега *граматичка* па тек онда *правописна*.

Из наведеног произилази да су све грешке које у ученичким писаним задацима произилазе из непоштовања ових правила **правописне грешке**, а грешке које настају непоштовањем гласовних правила и гласовних односа су уствари **граматичко-правописне грешке**.

2. Под појмом **граматика** као општеприхваћен став у науци се подразумијева научно подручје у коме се описује структура датог језика, његове фонолошке и гласовне, обличке, творбене и реченичне особине, а сама ријеч је *граматика* потиче од грчке ријечи *γραμματικη (τεχνη)* односно *γραμμα* што буквално значи *слово*, односно *вјештина писања, писменост*, па се отуда у загревачкој варијанти српскога језика за граматику често употребљава ријеч *словница*.

Какао се граматику обично дијели на научне дисциплине фонологију са фонетиком, морфологију са творбом ријечи и синтаксу онда грешке у ученичким писаним радовима које произилазе из непознавања граматике, **граматичке грешке**, дијелимо на *фонолошке, морфолошке и синтаксичке*.

Фонолошке грешке су све оне грешке које настају не само непоштовањем гласовних промјена и гласовних односа, него су то и све друге грешке које се манифестују у неизговарању, па онда и у неписању одређених гласова, односно фонема у појединачним ријечима.

Ево неколико примјера фонолошких грешака: *дошо, пошо, нашо*, умјесто *пошао, дошао, нашао*; *уо*, умјесто *ухо* или *уво*; *иљада* умјесто *хиљада*; *уфатити, сватити, дофатити*, умјесто *ухватити, схватити, дохватити*; а онда и грешке типа *креве, чела, шпоре* умјесто *кревет, пчела, шпорет*.

Наравно, ових и сличних грешака има пуно и због тога ученицима ваља често скретати пажњу на њих како их у писању не би чинили.

Када је ријеч о морфолошким грешкама у писаним задацима ученика онда су то углавном грешке које настају неправилном творбом ријечи, а затим и облици који се подводе под локализме и архајзме. Ево неколико типичних примјера оваквих грешака: *желити, желила*, умјесто *жељети, жељела*; *волити, волила*, умјесто *вољети, вољела*; *вољео*, умјесто *волио*; *можем*, умјесто *могу*; *упао*, умјесто *пао*; *сликавати*, умјесто *сликати – фотографисати*; *прегледавати*, умјесто *прегледати, одвезати и довезати*, умјесто *одвести и довести*; *с дијетом*, умјесто *с дјететом* и тако редом.

Да би ученички, али и сваки други писани рад са становишта **синтаксе** био коректан морају се уважавати основна синтаксичка правила која понекад могу бити нарушена из различитих разлога. Основна синтаксичка правила регулишу ред ријечи у реченици, а онда и ред простих реченица у сложеној. Синтаксичке грешке настају најчешће када се правила о реду ријечи у реченици или не поштују, или се погрешно примјењују. Наравно, правила о реду ријечи у реченици долазе до пуног изражаја само у стилистички немаркираном језичком исказу, а ако је језички исказ стилистички маркиран онда и ред ријечи, и интерпункција, и интонација исказа могу у извјесном смислу да одступају од основних правила с тим да се ни у тим случајевима не могу дешавати драстична кршења реченичних правила.

Ми овдје нећемо наводити све примјере погрешне примјене синтаксичких правила као илустрације карактеристичних синтаксичких грешака, него ћемо подсетити на нека основна синтаксичка правила којих се ученици требају придржавати и на којим ваља инсистирати не само на часовима обраде нових наставних садржаја из синтаксе, него управо на часовима заједничких – колективних анализа и исправљања ученичких писаних задатака.

Посебно важно је да ученици поуздано знају шта је *енклитика* и гдје јој је мјесто у реченици. Она не може стајати на почетку реченице, иза запете, иза заграде или иза уметнуте реченице. Ако се у једној реченици употреби више енклитика онда оне долазе сљедећим редом: *-ли*, глаголско *је*, замјеничко *је*, а ако има више замјеничких онда се поштује сљедећи ред падежа: *датив, генитив, акузатив*.

- Милица, која је завршила гимназију, уписала се на факултет.
- Кад ли су они отишли?
- Чули смо да су се они одселили.

Када је ријеч о ближем одређењу именице атрибутом онда атрибут исказан придјевом стоји испред именице.

- Мала дјеца мала брига, велика дјеца, велика брига.

Исти је случај када у служби атрибута долазе главни и редни бројеви и количински придјиви.

- Стигао је у први мрак.
- Путовао је два дана преко планине.
- Њему је потребно мало пажње.

Али када у служби атрибута долази именица у генитиву онда је тај генитивни атрибут обавезно иза именице.

- На столу је стајао велики пакет чоколаде.

Неодређене, придјевске и показне замјенице, упитно-односна замјеница *који*, повратно-присвојна замјеница *свој* те замјенички придјиви *какав* и *колики* углавном стоје у иницијалној позицији.

Важно је знати да у реченици са више замјеница на прво мјесто долази показна, а затим присвојна.

- Ова слика ме подсјећа на твој завичај.

Наравно, ми овдје нећемо наводити сва правила о реду ријечи у реченици. Она се постепено усвајају у појединим разредима у складу са школским наставним програмима из српскога језика па ће у складу с тим наставник водити рачуна када ученицима објашњава суштину начињених синтаксичких грешака. Искрпна правила о реду ријечи у реченици су наведена у стручној литератури и у школским уџбеницима. (Види: Поповић, 2004. и Ковачевић – Савић, 2006).

Овдје је неопходно скренути пажњу на само још један карактеристичан случај, а то је непотребна употреба конструкције *за + инфинитив* умјесто природно логичне наше *конструкције да + презент*. Дакле, увијек је боље да се каже, и да се напише *Шта има да се поједе?* него *Шта има за појести?*; *Шта има да се уради?* него *Шта има за урадити?* и слично.

3. Значајан дио науке о језику је и *лексикологија* која проучава језички фонд једног језика, дакле његову *лексику*, односно *рјечник*. Имајући у виду да се у току школовања фонд нових ријечи, како из домицијелног језика, тако и из страних језика усваја на различите начине онда се дешава да људи, па самим тим и ученици одређене ријечи усвоје а са потпуно погрешним разумијевањем или неке ријечи употребљавају на погрешном мјесту чинећи свој исказ нејасним, погрешним, а често и апсурдним.

Такве грешке које у писаном изразу настају из погрешно употребљеног рјечника, односно лексике се означавају као лексичке грешке.

Ево неколико примјера лексичких грешака: *љубимац*, умјесто *љубитељ*; *великан* умјесто *великаш*; *сиротан*, умјесто *сиромах*; *бијелити*, умјесто *бијељети*; *црвени*, умјесто *црвењети* (али *црвењети се*); *захвалити* (рећи хвала), умјесто *захвалити се* (одбити понуђено); *извинити се* (покрет тијела), умјесто *извинити се* (упутити извињење); *планински*, умјесто *планинарски*; *сеоски* (који потиче из села), умјесто *сељачки* (који припада сељаку); *исцрпсти* (течност из каква суда), умјесто *исцрпити* (организам) и слично.

4. У класификацији грешака које се сусрећу у ученичким писаним радовима осим граматичких и правописних грешака значајно је напоменути и стилистичке грешке. За означавање ових грешака често се сусреће и термин *стилске грешке*, али је термин *стилистичке грешке* прихватљивији, па можда и једино правилан. Наиме, придјев *стилски* је изведен од именице *стил* која веома непрецизно и широко покрива све стилове како у језику, тако и у умјетности, моди, животу и тако редом, а придјев *стилистички* је изведен од именице *стилистика* која означава посебну грану лингвистике (види, Кристал:1988.). Дакле, у класификацији грешака које се сусрећу у ученичким писаним радовима осим правописних и граматичких сусрећу се још и стилистичке грешке.

Да бисмо правилно одредили шта се подразумејева под стилистичким грешкама прво морамо кратко одредити појам стилистике, а то је „грана лингвистике која проучава обележја ситуационо дистинктивних употреба (варијетета) језика настојећи да установи принципе који би објаснили како се појединци и друштвене групе у својој употреби језика опредељују за поједине облике.“(Кристал:1988.) А те ситуационо дистинктивне употребе језика се очитују у језичком изразу, како усменом, тако и писаном, па је онда сасвим логично да стилистичке карактеристике углавном произилазе из реченице и из текста као цјелине што значи да је стилистици веома блиска синтакса, односно наука о реченици.

Из наведеног, наравно поједностављено речено, произилази да су синтаксичке и стилистичке грешке прилично блиске уз напомену да стилистичке грешке за резултат имају не само нарушену љепоту језичког исказа, него и његову пренатрпаност (таутологија и плеоназам), семантичку нелогичност, непрецизност па и погрешно значење у цјелини.

Карактеристичне стилистичке грешке које сусрећемо у ученичким писаним радовима углавном су примјери празнорјечја и погрешне употребе ријечи, фраза и других вишечланих израза, те непотребног кориштења страних ријечи, жаргонизама, сленга, ријечи које значе претјеривање, сувишно понављање ријечи и израза у реченици или параграфу и слично. Ми овдје наводимо неке најчешће примјере тих грешака према (Савић:1998.) како и слиједи.

„..... назвати некога телефоном... (треба: позвати некога телефоном, или још боље: позвати некога телефонски); без да видите .. (треба: а да не видите); ја сам мишљења.. (треба: мислим); штедјети на времену.. (треба: штедјети вријеме); сносити одговорност... (треба: одговарати); све у свему... (треба: једном ријечју); приступили смо упису ученика... (треба: почели смо да уписујемо ученике); дискутовати по питању ... (треба: дискутовати о питању); говорити испред колектива... (треба: говорити у име колектива); прорађивати материјал .. (треба: проучавати материјал); стали смо на гледиште... (треба: сматрамо); ставити приговор... (треба: приговорити); у вези тога... (треба: у вези с тим); на њему је /да то уради/... (треба: он треба /да то уради/); на себи својствен начин.. (треба: на

свој начин); *разлог за застој индустрије..* (треба: *узрок застоју индустрије*); *потребно и нужно...* (треба: само – *потребно*, или само –*нужно*); *проблем који се поставља пред нас...* (треба: *проблем који се поставља нама*); *у првом плану...* (треба: *најважније, врло важно или пресудно*); *на плану /уписа/..* (треба: *у вези са /уписом/*; *за вријеме док...* (Треба избацити један од везника: *за вријеме или док*)...“ (Савић:1988.)

Осим наведених примјера чести су и примјери плеоназама и таутологија као: То сам видио *својим сопственим очима*; *Ја, лично мислим*; *Водећи лидер* у електронској индустрији; *Четвороношци* имају *четири ноге*; *Равнодневница* је онај дан *када ноћ и дан једнако трају...* и тако редом.

Низ сличних примјера се налази и у Клајновој књизи Рјечник језичких недоумица.

Дакле, у употреби језика и у усменом, и у писаном облику ваља водити рачуна да исказ буде јасан, без непотребних сувишних или погрешних израза те прилагођен и садржајно, и интонационо ситуацији у којој се онај који се користи језиком налази. На овакве и сличне пропусте ученицима је неопходно указивати увијек када се за то укаже згодна прилика, а исправљање писаних задатака је идеална ситуација не само за указивање на пропусте и погрешке, него и за учење и трајно усвајање принципа добре писмености.

Rade R. Lalović, adviser

FEW REMINDERS ABOUT TYPES OF MISTAKES FOUND IN STUDENTS' ESSAYS

SUMMARY

This study summarizes a classification of mistakes we find in students' essays. It divides these mistakes according to their terminology and meaning and it provides specific examples of those mistakes in order to help newly qualified teachers in their teaching practice.

KEY WORDS: spelling mistakes, grammar mistakes, style mistakes

ЛИТЕРАТУРА

1. Лаловић, 2013: Раде Р. Лаловић, Заједнички – колективни исправак школских писаних задатака, Образовна технологија, бр. 1/2013, Београд
2. Кристал, 1988: Давид Кристал, Енциклопедијски речник модерне лингвистике, Нолит, Београд
3. Савић, 1988: Бранко Савић, Увођење у технику писања, Бијељина
4. Поповић, 2004: Љубомир Поповић, Ред речи у реченици, Друштво наставника српског језика, Београд
5. Ковачевић, Савић, 2006: Милош Ковачевић, Бранко Савић, Српски језик и култура изражавања за осми разред основне школе, ЗУНС, Источно Сарајево